

3-Казус

Ҳуқуқ нормалари уларда мустаҳкамланган қоидаларнинг характерига қараб ҳуқуқ ва ваколат берувчи, мажбурият юқловчи ва тақиқловчи (ман қилувчи) нормаларга ажратилади.

Хусусан, Ўзбекистон Республикасининг Конституциясида қуйидаги нормалар ўз ифодасини топган:

29-модда.

Ҳар ким фикрлаш, сўз ва эътиқод эркинлиги ҳуқуқига эга. Ҳар ким ўзи истаган ахборотни излаш, олиш ва уни тарқатиш ҳуқуқига эга, амалдаги конституциявий тузумга қарши қаратилган ахборот ва қонун билан белгиланган бошқа чеклашлар бундан мустаснодир.

Фикр юритиш ва уни ифодалаш эркинлиги фақат давлат сири ва бошқа сирларга тааллуқли бўлган тақдирдагина қонун билан чекланиши мумкин.

51-модда.

Фуқаролар қонун билан белгиланган солиқлар ва маҳаллий йиғимларни тўлашга мажбурдирлар.

58-модда.

Давлат жамоат бирлашмаларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларига риоя этилишини таъминлайди, уларга ижтимоий ҳаётда иштирок этиш учун тенг ҳуқуқий имкониятлар яратиб беради.

Давлат органлари ва мансабдор шахсларнинг жамоат бирлашмалари фаолиятига аралашишига, шунингдек жамоат бирлашмаларининг давлат органлари ва мансабдор шахслар фаолиятига аралашишига йўл қўйилмайди.

Ваколат берувчи, мажбурият юқловчи ва тақиқловчи нормаларнинг бир-биридан фарқли жиҳатларини изоҳлаш орқали келтирилган нормалар ҳуқуқ нормасининг қай турига киришини атрофлича муҳокама қилинг.

ЖАВОБ:

Ҳукукий тизимнинг ҳар қандай элементларини ҳуқуқ нормаси билан боғламасдан ифодалаб бўлмайди. Ҳуқуқ нормаси ҳуқуқ тизимининг дастлабки ва энг асосий элементи ҳисобланади.

Ҳуқуқ нормаси ифода этадиган формал-юридик белгилар қуйидагилардан иборат¹:

а) ҳуқуқ нормасининг бевосита давлат билан алоқаси (боғлиқлиги), яъни, ҳуқуқ нормаси давлат томонидан ўрнатилади ёки маъқулланади; у ҳокимият тепасида турган сиёсий кучларнинг амри-иродасини ифодалайди;

б) ҳуқуқ нормаси давлат иродасини ифодалайди (муҷассамлаштиради);

в) ҳуқуқ нормаси умуммажбурий бўлиб, ваколат берувчи, мажбурият юкловчи мазмунга эга;

г) ҳуқуқ нормасида ифодаланган қоида қатъий расмий аниқлиги билан тавсифланади;

д) ҳуқуқ нормаси узоқ муддат қўлланишга мўлжалланган;

е) ҳуқуқий нормалар ўзаро мутаносиб ва иерархик бўйсунуш тарзида мавжуд бўлади;

ж) ҳуқуқ нормаси давлат томонидан муҳофазаланади;

з) ҳуқуқ нормасининг қоидаси бузилган тақдирда давлат мажбурлови қўлланилади;

и) норматив ҳужжатлар ва бошқа ҳуқуқ манбаларида ифода (баён) этилади.

Ҳуқуқ ижтимоий муносабатларни қатъий тартибга солиш салоҳияти туфайли катта тарбиявий аҳамиятга эга, шу боис ҳуқуқ нормаси ҳуқуқ бузилиши ҳолларининг олдини олишга хизмат қилади.

Ҳуқуқий норманинг яна бир муҳим жиҳати, унда давлатнинг эрки-иродасини ва ҳокимона амри ифода этилади. Ҳар қандай ҳуқуқ нормаси ваколатли давлат органи томонидан ўрнатилади ёки маъқулланади, шу боис у

¹ Х.Т.Одилқориев, И.Т.Тулътеев ва бошқ. Давлат ва ҳуқуқ назарияси. Дарслик. – Т. Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2009.

давлат амри-иродасини ифодалайди, умуммажбурий қоида тариқасида амал қилади. Ҳуқуқ нормасида белгиланган хатти-ҳаракат бажарилмаса, унинг бажарилишини таъминлаш учун давлатнинг мажбурлов чоралари қўлланилади.

Ҳуқуқ нормасига қисқача таъриф берадиган бўлсак, ҳуқуқ нормаси – бу давлат томонидан ўрнатилган ёки маъқулланган, бажарилиши ҳамма учун умуммажбурий бўлган ва аниқ шаклда ифодаланган хатти-ҳаракат, юриш-туриш қоидадир.

Ҳуқуқий норма учта элементдан иборат, яъни гипотеза, диспозиция, санкция.

1. Гипотеза – ҳуқуқ нормасининг дастлабки таркибий элементи бўлиб, у ушбу ҳуқуқий норманинг қандай шароитларда ҳаракатга келиши ва унинг диспозицияси қандай шароитларда амалга ошишини ва мавжуд вазиятни кўрсатади, яъни ҳуқуқ нормасида белгиланган хатти-ҳаракат қандай шароитларда бажарилиши мумкин ва лозимлигини билдиради.

2. Диспозиция – ҳуқуқ нормасининг навбатдаги таркибий элементи бўлиб, унда ҳуқуқ субъектларининг ҳуқуқ ва мажбуриятлари белгиланади.

Диспозициялар оддий, тавсиф этувчи, бланкет ва ҳавола этувчи диспозицияларга бўлинади.

- Оддий диспозицияда хатти-ҳаракат тавсифлаб берилмайди, балки барчага маълум тушунча, ибора, ёрдамида таърифланади. Бу каби диспозицияларда изоҳ ва шарҳ талаб этилмайди, аммо улар қонунчилигимизда жуда кам учрайди.
- Тавсиф этувчи диспозиция - ҳуқуқбузарлик белгиларининг тўлиқ баёнини ўз ичига олади.
- Бланкет диспозиция ҳуқуқбузарликнинг белгиларини аниқлаш учун шу қонунда ёки қонунчиликнинг бошқа соҳалари нормаларида белгиланган тегишли қоидаларга ҳавола қилади.
- Ҳавола этувчи диспозиция деганда, ҳуқуқбузарлик белгиларига эга бўлмаган, балки ўша қонуннинг бошқа нормаларига ёки бошқа

ҳуқуқий ҳужжатга мурожаат этишни назарда тутувчи диспозиция тушунилади.

3. Санкция – юридик норманинг учинчи таркибий элементи бўлиб, у ҳуқуқий норма бузилган ёки мажбурият бажарилмаганда ҳуқуқни бузган шахсга нисбатан қўлланиладиган давлат таъсир чорасидир.

Ҳуқуқ нормаларини уларда мустаҳкамланган қоидалар хусусиятига қараб қуйидагича таснифлаш мумкин:

-Ҳуқуқ ва ваколат берувчи нормалар – яъни, ҳуқуқ субъектига қандай ҳаракатларни содир этиш мумкинлигини кўрсатувчи нормалар.

-Мажбурият юкловчи нормалар – яъни, қандай ҳаракатларни содир этиш лозимлигини кўрсатувчи нормалар.

-Ман қилувчи (тақиқловчи) нормалар – яъни, ҳуқуқ субъектига муайян хатти-ҳаракатларни содир этишини ман қилувчи нормалар.

-Рағбатлантирувчи нормалар – ҳуқуқий муносабатлар субъектлари давлат ва жамият манфаатида фойда келтирадиган хатти-ҳаракат вариантлари учун рағбат, имтиёз белгиловчи нормалар. Бунда ўзининг юридик ва ижтимоий бурчига виждонан, сидқидилдан ёндашган ва яхши натижаларга эришган шахслар учун рағбатлантириш чоралари белгиланади. Рағбатлантирувчи нормалар кишиларни юқори самара билан меҳнат қилиш, ижодий ва ижтимоий фаолликка ундовчи қоидалардир

-Тавсия этувчи нормалар – хатти-ҳаракат ва ҳуқ-атворнинг энг мақсадга мувофиқ, давлат нуқтаи назаридан эътиборли бўлган вариантини белгилайди. Тавсия этувчи нормалар, одатда, нодавлат жамоат ташкилотлари, ҳиссдорлик жамиятлари, давлат корхоналари ва илмий муассасаларга йўналтирилган бўлади.

Ҳуқуқий тартибга солиш услубига қараб, ҳуқуқ нормаларини императив ва диспозитив нормалар гуруҳига бўлиш мумкин.

- Императив нормалар давлат амри хусусиятига эга бўлиб, хатти-ҳаракат субъектига белгиланган ҳаракат моделидан четга чиқишни ман этади.

- Диспозитив нормалар муносабат қатнашчиларига ўз хатти-ҳаракатлари вариантлари, субъектив ҳуқуқ ва мажбуриятлар ҳажми тўғрисида келишиб олиш имконини ифодалайди.

29-модда.

Ҳар ким фикрлаш, сўз ва эътиқод эркинлиги ҳуқуқига эга. Ҳар ким ўзи истаган ахборотни излаш, олиш ва уни тарқатиш ҳуқуқига эга, амалдаги конституциявий тузумга қарши қаратилган ахборот ва қонун билан белгиланган бошқа чеклашлар бундан мустаснодир.

Фикр юритиш ва уни ифодалаш эркинлиги фақат давлат сири ва бошқа сирларга тааллуқли бўлган тақдирдагина қонун билан чекланиши мумкин.

Фикрлаш, сўз ва эътиқод эркинлиги демократик давлатдагина мавжуд бўладиган ва кафолатланадиган ҳуқуқлардир. Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон Декларациясининг 19-моддасига мувофиқ — ҳар бир инсон эътиқод эркинлиги ва уни эркин ифода қилиш ҳуқуқига, бу ҳуқуқ ҳеч бир тўсиқсиз ўз эътиқодига амал қилиш эркинлигини ҳамда ахборот ва ғояларни ҳар қандай восита билан, давлат чегараларидан қатъи назар, излаш, олиш ва тарқатиш эркинлигини ўз ичига олади.

Ҳар ким маълум ҳодиса ва ҳужжатларга ўзининг шахсий баҳосини бериши, ҳокимият ва бошқарув муассасалари, оддий фуқаролар ва мансабдор шахсларнинг фаолиятидаги камчиликларни ва етишмовчиликларни танқид қилиш ҳуқуқига эга. Фикрлаш эркинлиги – бу сўз эркинлиги орқали амалга ошириладиган ва ўз фикрини эркин сўзлаш ҳамда шу фикрларни бошқа шахсларнинг эътиборига ҳавола қилишдир. Инсон ва фуқароларнинг фикрлаш ва эътиқод эркинлиги ҳуқуқи сўз эркинлиги орқали, яъни уларни очиқ тарзда изҳор қилиш ҳамда бошқа шахсларга етказиш орқали амалга оширилади. Сўз эркинлиги кўпроқ оммавий ахборот воситалари орқали амалга оширилиб, улар Ўзбекистон Республикасининг «Оммавий ахборот воситалари тўғрисида»ги қонунида белгиланган. Унда ҳар бир шахснинг сўз

эркинлиги, оммавий ахборот воситаларида чиқиш, ўз фикри ва эътиқодини ошкора баён этиш ҳуқуқлари ўз ифодасини топган. Ўзбекистонда ахборотни тўплаш, жамлаш, қайта ишлаш, узатиш, фойдаланиш ва рухсат этилмаган танишувдан сақлаш, шунингдек, ахборот тизимларини, маълумотлар базалари ва банкларини, ахборотларни қайта ишлаш ва узатишнинг бошқа тизимларини яратиш, жорий этиш ҳамда бошқа муносабатлар Ўзбекистон Республикасининг “Ахборотлаштириш тўғрисида”ги Қонунига мувофиқ белгиланади.

Давлат сирларини ошкор қилиш, сиёсий ва иқтисодий мустақилликка, давлатнинг мудофаа қудратига, давлат ва жамиятнинг бошқа ўта муҳим манфаатларига зарар етказиши мумкин бўлган ахборотларни тарқатиш тақиқланади. Ўзбекистон Республикасининг “Давлат сирларини сақлаш тўғрисида”ги қонунида давлат сирлари тоифалари аниқланган ва улар ҳақидаги маълумотларни олиш ва тарқатиш тақиқланган.

Ўзбекистон Республикасининг 2002 йил 12 декабрда қабул қилинган “Ахборот эркинлиги принциплари ва кафолатлари тўғрисида”ги қонунининг 4-моддасида Ўзбекистон Республикасининг Конституциясига мувофиқ ҳар ким ахборотни монеликсиз излаш, олиш, текшириш, тарқатиш, ундан фойдаланиш ва уни сақлаш ҳуқуқига эга эканликлари қай этилган. Шунингдек, мазкур модда билан ахборот олиш қонунга мувофиқ бўлиши, инсон ҳуқуқ ва эркинликлари, конституциявий тузум, жамиятнинг ахлоқий қадриятлари, мамлакатнинг маънавий, маданий ва илмий салоҳиятини муҳофаза қилиш ва хавфсизлигини таъминлаш мақсадида чекланиши мумкин.

Бундан ташқари, ушбу қонундан ахборот очик ва ошкора бўлиши кераклиги қайд этилган. Махфий ахборотлар бундан мустасно.

Шунингдек, ахборотдан ҳамма эркин фойдаланиши мумкинлиги таъминланган ва ҳаққоний бўлиши, ахборотни бузиб талқин этиш ва сохталаштириш тақиқланади.

Оммавий ахборот воситалари ўзлари тарқатаётган ахборотнинг ҳаққонийлиги учун ахборот манбаи ва муаллифи билан биргаликда қонунда белгиланган тартибда жавобгар бўладилар.

Давлат ҳар кимнинг ахборотни излаш, олиш, текшириш, тарқатиш, ундан фойдаланиш ва уни сақлаш ҳуқуқини ҳимоя қилади. Жинси, ирқи, миллати, тили, дини, ижтимоий келиб чиқиши, эътиқоди, шахсий ва ижтимоий мавқеига қараб ахборот олиш ҳуқуқи чекланишига йўл қўйилмайди.

Давлат ҳокимияти ва бошқарув органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, жамоат бирлашмалари ва бошқа нодавлат нотижорат ташкилотлари ҳамда мансабдор шахслар қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда ҳар кимга ўзининг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларига дахлдор бўлган ахборот билан танишиб чиқиш имкониятини таъминлаб беришга, мақбул ахборот ресурслари яратишга, фойдаланувчиларни фуқароларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва мажбуриятларига, уларнинг ҳавфсизлигига доир ҳамда жамият манфаатларига тааллуқли бошқа масалалар юзасидан ахборот билан оммавий тарзда таъминлашга мажбурдирлар.

51-модда.

Фуқаролар қонун билан белгиланган солиқлар ва маҳаллий йиғимларни тўлашга мажбурдирлар.

Солиқ билан боғлиқ бўлган ҳуқуқий муносабатлар 2019 йил 30 декабрда қабул қилинган Ўзбекистон Республикасининг Солиқ кодекси билан тартибга солинади.

Фуқароларнинг конституциявий бурчларидан бири уларнинг қонун билан белгиланган солиқлар ва маҳаллий йиғимларни тўлаш мажбуриятидир.

Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 8-моддасида ҳар бир шахс ушбу Кодексида белгиланган солиқлар ва унда назарда тутилган йиғимларни тўлаши шартлиги қайд этилган.

Мазкур кодекснинг 16-моддасига асосан солиқ деганда ушбу Кодексда белгиланган, Ўзбекистон Республикасининг Давлат бюджетига ёки давлат мақсадли жамғармасига тўланадиган мажбурий бегараз тўлов тушунилади.

Йиғим деганда бюджет тизимига ушбу Кодексда ёки бошқа қонун ҳужжатларида белгиланган мажбурий тўлов тушунилади, бу йиғимнинг тўланиши уни тўловчи шахсга нисбатан ваколатли орган ёки унинг мансабдор шахси томонидан юридик аҳамиятга эга ҳаракатларни амалга ошириш, шу жумладан унга муайян ҳуқуқларни ёхуд рухсат этувчи ҳужжатларни бериш шартларидан бири бўлади.

Ўзбекистон Республикаси ҳудудида ушбу Кодексда назарда тутилган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар амал қилади.

Солиқларга қуйидагилар киради: 1) юридик шахслардан олинадиган фойда солиғи; 2) жисмоний шахслардан олинадиган даромад солиғи; 3) қўшилган қиймат солиғи; 4) акциз солиғи; 5) ер қабридан фойдаланувчилар учун солиқлар ва махсус тўловлар; 6) мол-мулк солиғи; 7) ер солиғи ва бошқалар.

Бошқа мажбурий тўловларга қуйидагилар киради: 1) ижтимоий жамғармаларга мажбурий тўловлар; 2) Республика йўл жамғармасига мажбурий тўловлар; 3) давлат божи; 4) божхона тўловлари; 5) айрим турдаги товарлар билан чакана савдо қилиш ва айрим турдаги хизматларни кўрсатиш ҳуқуқи учун йиғим ва бошқалар.

Солиқ ва йиғимларни ундириш давлат идоралари - Ўзбекистон Давлат солиқ қўмитаси, Молия вазирлиги органлари томонидан, шунингдек, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш идоралари томонидан амалга оширилади. Солиқларни ўз вақтида тўламаган, тўлашдан бўйин товлаган, даромадини яширган ва солиқ тўғрисидаги қонунларни бузган шахслар учун молиявий (жарима тўлаш, яширган ёки камайтириб кўрсатган даромадни ундириш), маъмурий (жарима тўлаш) ва қонунда кўрсатилган ҳолларда жиноий жавобгарлик ҳам белгиланган.

Шахснинг зиммасига суд тартибида юклатилган жарималар ва бошқа тўловлар, шунингдек қонунда белгиланган ҳолларда мол-мулкни мусодара қилиш ҳамда бошқача тарзда олиб қўйиш солиқлар ёки йиғимлар жумласига қирмайди.

58-модда.

Давлат жамоат бирлашмаларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларига риоя этилишини таъминлайди, уларга ижтимоий ҳаётда иштирок этиш учун тенг ҳуқуқий имкониятлар яратиб беради.

Давлат органлари ва мансабдор шахсларнинг жамоат бирлашмалари фаолиятига аралашishiга, шунингдек жамоат бирлашмаларининг давлат органлари ва мансабдор шахслар фаолиятига аралашishiга йўл қўйилмайди.

Демократик жамиятнинг муҳим тамойили – мамлакат ҳудудида жамоат бирлашмаларининг ташкил этилиши ва фаолият кўрсатиши билан белгиланади. Ўзбекистонда жамоат бирлашмалари жамият ҳаётининг турли соҳалари, йўналишлари бўйича ўз фаолиятини юритмоқдалар. Бугунги кунда давлат томонидан жамоат бирлашмалари тизимини шакллантириш ва ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилиб, уларга кенг йўл очиб бериб, ислохотларда, фуқароларни тарбиялашда, уларнинг ҳақ-ҳуқуқларини муҳофаза қилишда фаол иштирок этишга даъват этмоқда. Жамиятда хотин-қизлар ролини ошириш ва гендер тенглигини таъминлашга давлат томонидан катта эътибор қаратилган. Ўзбекистон Республикасида давлат органлари жамоат бирлашмалари ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларига риоя этилишини таъминлайди ҳамда Конституцияга мувофиқ, уларга ижтимоий ҳаётда иштирок этиш учун тенг ҳуқуқий имкониятлар яратиб беради. Давлат ёшлар, болалар ташкилотларига моддий ва маънавий мадад беради, уларга нисбатан имтиёзли солиқ сиёсати ўтказилишини таъминлайди, болалар ташкилотларига, мактаб, мактабдан ташқари муассасалар биноларидан, клублардан, маданият саройлари ва уйлардан, спорт иншоотларидан бепул ёки имтиёзли шартлар билан фойдаланиш ҳуқуқини беради.

Давлат ва мансабдор шахсларнинг жамоат бирлашмалари фаолиятига аралашувига конституцион тақиб қўйилган. Бундан асосий мақсад, фуқаролик жамиятининг асосий элементлари саналмиш жамоат бирлашмалари фаолиятини кучайтиришдир. Қонунда белгиланган ҳолатлардагина жамоат бирлашмалари тегишли давлат органларига ўз фаолиятлари тўғрисида маълумот тақдим этиб туришади. Молия идоралари жамоат бирлашмаларини маблағ билан таъминлаш ва улар даромадларининг манбаларини, улар олган маблағ миқдорини ва солиқлар тўғрисидаги қонунларга мувофиқ солиқ тўловини назорат қилиб боради. Жамоат бирлашмаси уставини рўйхатга олган Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ва унинг жойлардаги идоралари жамоат бирлашмаси фаолиятининг мақсадларига тааллуқли устав қоидаларига риоя этилишини назорат қилади.

Ўзбекистон Республикасининг 1991 йил 15 февралда қабул қилинган “Ўзбекистон Республикасида жамоат бирлашмалари тўғрисида”ги Қонуннинг 1-моддасига асосан ўз ҳуқуқлари, эркинликларини ҳамда сиёсат, иқтисодиёт, ижтимоий ривожланиш, фан, маданият, экология ва ҳаётнинг бошқа соҳаларидаги қонуний манфаатларини биргаликда рўёбга чиқариш учун бирлашган фуқароларнинг хоҳиш-иродаларини эркин билдиришлари натижасида вужудга келган ихтиёрий тузилма жамоат бирлашмаси ҳисобланади.

Сиёсий партиялар, оммавий ҳаракатлар, касаба уюшмалари, хотин-қизлар, ёшлар ва болалар ташкилотлари, ветеранлар ва ногиронлар ташкилотлари, илмий-техникавий, маданий-маърифий, жисмоний тарбия-спорт ва бошқа кўнгилли жамиятлар, ижодий уюшмалар, юртдошлар уюшмалари, ассоциациялар ва фуқароларнинг бошқа бирлашмалари жамоат бирлашмалари деб эътироф этилади.

Ушбу қонуннинг 5-моддасида давлат жамоат бирлашмалари ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларига риоя этилишини таъминлайди ҳамда

Конституцияга мувофиқ улар ўз уставларидаги вазифаларни бажаришлари учун шарт-шароит яратилишига кафолат бериши қайд этилган.

Давлат ёшлар ва болалар ташкилотларига моддий ва маънавий мадад беради, уларга нисбатан имтиёзли солиқ сиёсати ўтказилишини таъминлайди, болалар ташкилотларига, мактаб, мактабдан ташқари муассасалар биноларидан, клублардан, маданият саройлари ва уйларидан, спорт иншоотлари ва бошқа иншоотлардан бепул ёки имтиёзли шартлар билан фойдаланиш ҳуқуқини беради.

Қонунда кўзда тутилган ҳоллардан ташқари давлат идоралари ва мансабдор шахсларнинг жамоат бирлашмалари фаолиятига аралашишига, худди шунингдек, жамоат бирлашмаларининг давлат идоралари ва мансабдор шахсларнинг фаолиятига аралашишига йўл қўйилмайди.

Х У Л О С А

Ушбу казусимизда келтирилган Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 29-моддаси ҳуқуқ ва ваколат берувчи норма ҳисобланади. Бунда, ҳуқуқ субъекти бўлган ҳар қандай шахс эркин фикрлаши, ўз фикрини эркин билдира олиши ҳамда ўзи хоҳлаган динига эътиқод қилиши мумкин. Шунингдек, ҳуқуқ субъекти ҳар қандай шахс қонун билан таъқиқланган ахборотлардан бошқа ҳар қандай ахборотни излаш, олиш ва уни тарқатиш ҳуқуқига эга. Ҳуқуқ субъекти ушбу ҳуқуқлардан ихтиёрий равишда фойдаланиши ёки фойдаланмаслиги мумкин. Ушбу ҳуқуқдан фойдаланмаганлик учун жавобгарликка тортилмайди.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 51-моддаси эса мажбурият юкловчи норма ҳисобланади. Мажбурият юкловчи нормалар – яъни, қандай ҳаракатларни содир этиш лозимлигини кўрсатувчи нормалар ҳисобланади. Бундан ташқари, қонун билан белгиланган солиқлар ва маҳаллий йиғимларни тўлаш Ўзбекистон Республикаси фуқароларининг бурчи ҳисобланади.

Солиқ кодексида қайд этилган солиқлар ва йиғимларни тўламаслик, тўлашдан бўйин товлаш, даромадларини яшириш ва солиқ тўғрисидаги қонунларни бузган шахслар учун молиявий (*жарима тўлаш, яширган ёки камайтириб кўрсатган даромадни ундириш*), маъмурий (*жарима тўлаш*) ва қонунда кўрсатилган ҳолларда жиноий жавобгарлик ҳам белгиланган.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 58-моддаси эса тақиқловчи (*ман этувчи*) норма ҳисобланади. Тақиқловчи (*ман этувчи*) нормалар – ҳуқуқ субъектига муайян хатти-ҳаракатларни содир этишини ман қилувчи нормалар ҳисобланади. Давлат органлари ва мансабдор шахсларнинг жамоат бирлашмалари фаолиятига аралашиши ҳамда жамоат бирлашмаларининг давлат органлари ва мансабдор шахслар фаолиятига аралашиши қонун билан тақиқланган. Мазкур талабни бажармаганлик учун давлат ва жамоат идораларининг мансабдор шахслари, шунингдек фуқаролар жавобгарликка тортиладилар.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Одиқориев Х.Т., Тультеев И.Т. ва бошқ. Давлат ва ҳуқуқ назарияси. Дарслик. – Т. Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2009.
2. Исламов З.М. Давлат ва ҳуқуқ назарияси. – Т. Адолат, 2007.
3. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси – Т. Ўзбекистон, 2003.
4. Ўзбекистон Республикасининг “Ахборот эркинлиги принциплари ва қафолатлари тўғрисида”ги қонуни. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 2003 й., 1-сон, 2-модда; 2015 й., 52-сон, 645-модда; Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 19.04.2018 й., 03/18/476/1087-сон.
5. Ўзбекистон Республикасининг “Ахборотлаштириш тўғрисида”ги қонуни. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 2004

й., 1-2-сон, 10-модда; Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2014 й., 36-сон.

6. Ўзбекистон Республикасининг “Давлат сирларини сақлаш тўғрисида”ги қонуни. Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси, 1993 й., 5-сон, 232-модда; Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталарининг Ахборотномаси, 2019 й., 2-сон.

7. Ўзбекистон Республикасининг Солиқ кодекси - Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 31.12.2019 й., 02/19/СК/4256-сон; 11.03.2020 й., 03/20/607/0279-сон, 05.10.2020 й., 03/20/640/1348-сон; 09.11.2020 й., 03/20/646/1488-сон; 02.12.2020 й., 03/20/652/1581-сон; 04.12.2020 й., 03/20/653/1592-сон; 31.12.2020 й., 03/20/659/1681-сон.

Фойдаланилган веб сайтлар:

1. lex.uz

2. norma.uz